

Komentar in karta: 2/11 SLA V144(a).01 'steklo – splošni izraz'

Tjaša Jakop

1. Gradivo

Vprašanje iz Ramovševe vprašalnice V144 *steklo* je v novi vprašalnici razdeljeno na dve podvprašanji, tj. na V144a *steklo – splošni izraz* in V144b *šipa*. Zaradi različnih načinov spraševanja se gradivo, zbrano pred letom 1961, razlikuje od tistega, zbranega po preurejeni vprašalnici, in sicer v tem, da v starejših zapisih manjka poimenovanje za 'šipo' ali pa ob zapisanem leksemu ni navedenih natančnih podatkov o njegovem pomenu.

Za pomen 'trda, krhka, navadno prozorna snov, ki se dobi s taljenjem kremenca, sode in dodatkov', knj. *stêklo* (é), prevladujejo izpeljanke s prevzeto besedotvorno podstavo *glaž-*: *glaž*, *glažina*, *glažovje*, *glaževina* oz. *glažovina* (ta npr. v točkah T023, T245, T252, T263, T275, T314, T370, T377 in T382 pomeni 'razbito steklo'), kot enkratnice pa še *glažuta*, *glažno* in *glažovo*. Redkejši je knjižni leksem *steklo*, enkrat pa je zapisan leksem *steklenina*. V primorski narečni skupini uporabljajo romanizem *verin* oz. *veri*. V posameznih točkah je kot odgovor zapisan tudi leksem, ki sicer pomeni 'šipo': *šipa* ali *šajba* oz. *šavba* in enkratnica *šajbovina*, na zahodu pa še romanizem *laštra*.

2. Morfološka analiza

glaž < *(*glaž*)-b ← srvnem. *glas* 'steklo, steklen kozarec' (> nem. *Glas* 'steklo, steklen kozarec')

glažina < *(*glaž*)-in-a

glažovje < *(*glaž*)-ov-bj-e

glaževina/glažovina < *(*glaž*)-ev-in-a/*(*glaž*)-ov-in-a

glažuta < *(*glaž*)-ut-a

glažovo < *(*glaž*)-ov-o

glažno < *(*glaž*)-bn-o

steklo < *(*stekl*)-o ← knj. slov. *steklo* (← rus. *steklo* < **stbkl*-o 'steklo')

steklenina < *(*stekl*)-en-in-a

šipa < *(*šip*)-a ← bav. stvnem. *scīpa*, *schīpa* za stvnem. *scība* 'okensko steklo, šipa' (> nem. *Scheibe* 'okensko steklo, šipa')

šajba < *(*šajb*)-a ← nem. *Scheibe* 'okensko steklo, šipa'

šajbovina < *(*šajb*)-ov-in-a

šavba, nejasno, verjetno v zvezi s *šajba*

laštra < *(*laštr*)-a ← it. *lastra* (*di vetro*) '(okensko) steklo'

verin < *(*verin*)-b ← ben. it. *veren* 'steklo'

veri < *(*veri*)-∅ ← furl. *veri* 'steklo'

3. Posebnosti kartiranja

Karta je leksično-besedotvorno-glasoslovna.

Kot enkratnica s *stekl-* je kartiran leksem *steklenina* v T235.

Kot enkratnice z *glazh-* so kartirani leksemi *glazhno* v T121, *glazhovo* v T259 in *glazhuta* v T291.

Kot enkratnica s *šajb-* je kartiran leksem *šajbovina* v T241.

Kot tretji odgovor v posamezni točki so z znakom za komentar kartirani leksemi *glazh* v T359, *laštra* v T112, *šajba* v T317, T363 in *šajbe* (mn.) v T372 ter *steklo* v T327.

Kot nerelevanten odgovor je kartiran leksem *glazhovinke* (*od steklenic*) v T156.

4. Uporabljena dodatna literatura

/

5. Primerjaj

SLA: V144(b).01 *šipa* (2/12); OLA: 1038; ALE: 421; SDLA-SI: /; ALI: /;

ASLEF: /; HJA: 717; ÚMNYA: /

6. Etnološka osvetlitev

Na hišah se je steklo nekoč vgrajevalo predvsem za zasteklitev hišnih lin na zunanjih stenah, okenskih kril, zgornjega dela vratnih kril glavnega vhoda in ponekod tudi stenskih lin na glavnem ali stranskem pročelju, opremljenih s svetniško plastiko ali slikarijo, in pa v vratna krila nekaterih notranjih vrat, zlasti kuhinje, redkeje *hiše* (le z zastekljenimi kukali) ali drugih prostorov.

Do konca 19. stoletja so line, okna, vrata in drugo zastekljevali predvsem s pihanim in valjanim (ulitim) steklom, ki pa nikoli ni doseglo velikih površin, zato so ga bili prisiljeni vgrajevati v manjše okvire oziroma ogrodja. Lito steklo je bilo zlasti pogosto na nekdanjih malih oknih, linah, ki so imela zapiranje s krili *na smuk*, torej so bila brez osno gibljivih okenskih kril, nasajenih na okensko okovje (*pante*). Takšne line so že ob koncu 19. stoletja zamenjevala večja enodelna in dvokrillna okna pokončnih pravokotniških oblik s po dvema ali s tremi kvadratastimi stekelci iz pihanega in ročno valjanega (litega) in pozneje iz industrijsko valjanega skoraj povsem ravnega stekla, ki je pri nas prevladalo v 20. letih 20. stoletja.

Pihano in valjano (ulito) steklo so uporabljali zlasti slikarji slik na steklo. Uporabljali so ga tudi pri zastekljevanju velikih cerkvenih oken, ki so ga obdelali v obliki satovnic in vpenjali v svinčeno ogrodje v profilu črke H; zato se v strokovni literaturi pojavlja izraz »*katedralno steklo*« oziroma »*katedralna zasteklitev*«. Podoben način sestavljanja malih steklenih šip okrogle ali kvadrataste oblike se je do danes ohranil na Slivnikovi domačiji na Zavodnjah nad Šoštanjem, kjer so steklo v okvir drsnega okenskega krila vgradili s fino klanimi lesenimi okvirčki – kot nadomestilo svinčenih.

Prim.: Liefkes 1997; Makarovič 1981; Minařik 1966; SEL 2004; Šubic Prislán 1996

7. Skica

